

Jindřich KOLDA

Náměty k budoucímu šporckovskému bádání

Abstract: *The article summarises the crucial aspects of the existing research concerning Franz Anton Sporck, an influential aristocrat of the Czech Baroque period, and presents several suggestions for further investigations in this field. It emphasises mainly the so far almost unknown history of the Sporck family and the most famous object of the Sporck family's residence – Kuks.*

Key words: *Franz Anton Sporck – the Sporcks – nobility – Bohemia – Kuks – historiography*

Hrabě František Antonín Šporck (1662–1738) patří již pěknou řadu let k stálícím středoevropské historiografie v nejširším slova smyslu. V jejím hledáčku se ocitl již koncem 18. století, kdy vyšla Pelzelova encyklopedie zdejších učenců a umělců,¹ která rozvinula vynikající „hraběcí P. R.“ obsažené ve třech životopisech, které o sobě František Antonín nechal sám sepsat.² Vypravovaly o slavné historii rodu, „životě“ Jeho Excelence, obsahovaly popisy všech šporckovských panství plných nevidaných věcí, doprovázené vedutami, a soubor *species facti*, kterými se ten skvělý muž domníval tepat právní neřády doby. Do světa tak byl vyslán obraz štědrého mecenáše umění, bojovníka za Pravdu a Spravedlnost, dobrého pána svých poddaných, předchůdce osvícenství a bojovníka proti zkorumpované církvi, obohacený později o legendistiku zednářskou či mysliveckou, a v této kombinaci přešel nejspíše s vydáním kdysi populárního románu *Hrabě Sporck* od Josefa Svátka³ ve všeobecnou známost, což se žádnému Šporckovi (a té-

1 Franz Martin PELZEL (Hg.), *Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrter und Künstler I–IV*, Prag 1775–1782. Šporckův medailon je v II. díle (1775) na s. 116–131.

2 Jejich autory jsou pravděpodobně Šporckovi služebníci, skrytí pod různými pseudonymy. První z nich byl tzv. "Ferdinand van der Roxas", od něhož opisovali "ostatní" – Ferdinand van der ROXAS, *Leben Eines Herrlichen Bildes Wahrer und rechtschaffener Frömmigkeit/ Welches GOTTE in dem Königreich Böhmen in der hohen Person Sr. Hoch-Gräfl. EXCELLENZ, HERRN Herrn Frantz Antoni/ Des H. Röm. Reichs Grafen von Sporck ...*, Amsterdam [ve skutečnosti Norimberk] 1715.

3 Toto (i literárně slabé) dílo z osmdesátých let 19. století s podtitulem *Román ze století XVIII.* se dočkalo mnoha vydání (např. 1908 jako XX. díl knižnice „Josefa Svátka sebrané dějepisné romány“ u nakladatele Bačkovského v Praze).

měř žádnému šlechtici českého baroka) nepodařilo.⁴ Jak dokládá počestěná podoba příjmení „Sporck“, dosáhlo toto přijetí i rozměru – jak se kdysi říkalo – nacionálního.

Historiografie 20. století musela toto klubko mýtů složitě rozplétat. Významnými milníky na této cestě jsou zejména práce Gustava E. Pazaurka, který šel jako první *ad fontes* a zasloužil se o rehabilitaci Kuksu,⁵ Tomáše Halíka, prvního českého šporkovského badatele a notorického adorátora hraběte,⁶ Heinricha Benedikta, autora první obsáhlé (a stále inspirativní) monografie o Františku Antonínu Šporkovi,⁷ Ernsta Backa, který se pokusil uvést na pravou míru Šporkův „boj za spravedlnost“,⁸ nebo Karla Třísky, který provedl první českou syntézu života známého šlechtice.⁹ Celou tuto etapu korunuje počátkem osmdesátých let brilantní monografie Pavla Preisse,¹⁰ která vrací Františka Antonína Šporka definitivně na zem, primárně pomocí přiblížení bohatých styků se světem, kterému dnes říkáme „umělecký“. Její závěry pak doplnily (a doplňují) další zjištění stran hraběcího mecenátu, upřesňující Šporkovo působení na tomto poli.¹¹ Dějiny umění (*gen. pl.*) si Františka Antonína při vědomí všech svých zájmových oblastí, které ovlivnil – od sochařství, přes architekturu nebo knihtisk, až třeba po divadlo –, přivlastnily zcela právem¹²

4 Jsou po něm pojmenovány třeba Základní umělecké školy v Lysé nad Labem, zdejší bigband, lékárna u náměstí, střelecký klub ve Staré Lysé, na Kuksku pak leccos – od budov v okolí po pokrmy v místních restauracích, jsou tu i osoby, které se za Šporka přímo považují. Šporkův obraz zůstává v lidovém pojetí blízky tomu předkritickému a žije vlastním životem. Např. jeho "loveckou" složku nyní tvůrčím způsobem, plným tajných rituálů apod., rozvíjí „Rytířský řád sv. Huberta se sídlem v Kuksu“ – viz <<http://www.radvatehohuberta.cz>> [cit. 2011-12-01]. Zápisky hraběcího hofmistra Seemana ze Šporkovy vídeňské návštěvy v roce 1727 ovšem celkem nepokrytě naznačují, že nynější "rytíři" hlásaná exkluzivnost a dobový význam řádu jsou jen přáním, jež je otcem myšlenky.

5 Gustav Edmund PAZAUREK, *Franz Anton Reichsgraf von Sporck, ein Mäcen der Barockzeit und seine Lieblingsschöpfung Kukus*, Leipzig 1901.

6 Tomáš HALÍK, *Hrabě František Antonín Sporck. Hospitál v Kuksu*. Dvůr Králové nad Labem s. d. [1930-1933], kde je shrnuto autorovo bádání od počátku 20. století, jež zveřejňoval porůznu ve východočeských regionálních tiscích.

7 Heinrich BENEDIKT, *Franz Anton Graf von Sporck (1662-1738). Zur Kultur der Barockzeit in Böhmen*, Wien 1923.

8 Např. Ernst BACK, *Franz Anton Graf von Sporck und sein Kampf ums Recht*, in: Mitteilungen des Heimatmuseums Kukus a. d. E. 1, Braunau s. d., s. 21-29.

9 Karel TRÍSKA, *František Antonín hrabě Špork*, Praha 1939 (II. vydání pak 1940). Studie je výtahem z autorovy diplomové práce na Univerzitě Karlově.

10 Pavel PREISS, *Boje s dvouhlavou saní: František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha 1981. Na začátku milénia se práce dočkala rozšířeného vydání pod pozměněným názvem – TÝŽ, *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha – Litomyšl 2003.

11 Naposledy např. výrazně zpochybnil mýtus Šporkovy mecenášské velkorysosti výčtem "výdělků" hraběcího rytce Rentze ve srovnání s přeláčením různých podřadných, leč svého času prestižnějších mistrů Jiří ŠERÝCH, *Michael Rentz fecit. Michael Jindřich Rentz dvorní rytec hraběte Šporka*, Praha 2007, s. 55.

12 Z historiků umění, jejichž zájem mířil našim směrem, jmenujme namátkou vedle již zmíněných Emanuela Pocha, Jaromíra Neumanna, Ivo Kořána, Mojmíra Horynu či Oldřicha J. Blažíčka. Seznam by byl ovšem mnohem delší.

a mají největší podíl na tom, jak je přijímán v historické obci.¹³ Při této optice (a pocho- pitelně postupujícím poznání minulosti a nových metodách jejího uchopení¹⁴) musela být zákonitě řada věcí načrtnuta pouze v konturách, popřípadě pominuta úplně.

Idealizovaný obraz Šporka (když je tak skvělý pro umělce, musí tak být skvělý pro všech- ny) stále přetrvává, neb – zdá se – nechce být problematizován prameny. Pokusme se při vědomí veškeré neuspořádanosti a nahodilosti naznačit některé směry, jimiž by se moh- li „šporkologové“ vydat, aby na onom obraze vynikly i jiné odstíny. Nyní se jako svého druhu revoluce v pohledu na Františka Antonína ukazují být nově uchopené diáře hra- běčeho hofmistra Tobiáše Antonína Seemana. Podobně se nabízí především moderní re- cepce téměř dvacítky kopiářů odeslané korespondence a dalších dokumentů Františka Antonína Šporka z let 1695–1738,¹⁵ jejichž přínos není třeba dvakrát zdůrazňovat. Dobrý klíč k novému uchopení Šporka je obsažen v druhé části názvu Preissovy monografie – *barokní kultura v Čechách* (chápaná co nejšířejí), jejíž zákoutí mohou být stále poznávána prostřednictvím tohoto pána. Dokládá to třeba čerstvá studie Ignáce Antonína Hrdiny a Hedviky Kuchařové o Šporkově tzv. kacířském procesu, dokazující, že hrabě byl stejně „barvitý“ jako (české, pozdní) baroko a že na jeho příkladě je možné skvěle ilustrovat mnohé zásadní aspekty doby.¹⁶

Jedním z doposud nevyzkoušených způsobů Šporkova uchopení je pokusit se na něj podívat očima jeho rodiny.¹⁷ Zde pak ostrá záře „velkého“ hraběte překvapivě bledne.

13 Možná by v tomto ohledu mohla být zajímavá nějaká práce na téma „Hrabě a jeho historiografové“. Prozradila by také mnohé o chápání českého baroka, vztahu k feudálům, různých kategorií dějin umě- ní atd. Jen P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 554 n., obsahuje soupis dosavadní (do roku svého vydání) literatury na 25 stranách!

14 Gros Preissovy práce, která je prozatím vrcholem šporkovského výzkumu, vzniklo před více než 30 lety, kdy v našich zeměpisných šířkách jistě málo kdo pomyslel na, namátkou, dějiny mentalit, šlechtictví, gender, nehlédě pochopitelně na nově zpřístupňované prameny atd.

15 Uložena v Národním archivu Praha, Sbirka rukopisů A, inv. č. 471–494, sign. 62 A 1 – 62 A 24. Od věci by jistě nebyla kritická edice tohoto slibného pramene (při všech limitech, které spočívají např. v tom, že Špork si psaní pořádal coby důkazy pro své četné soudní spory, jeden z jeho adresátů ho dokonce nabádá k jejich vydání – H. BENEDIKT, *Franz Anton Graf von Sporck*, s. 336, pozn. 4).

16 Ignác Antonín HRDINA – Hedvika KUČAŘOVÁ, *Kacířský proces s hrabětem F. A. Šporkem v práv- ně-historickém a teologickém kontextu*, Ostrava 2011. (V tomto případě se jedná o jediného českého šlechtice, proti němuž bylo vedeno protikacířské řízení).

17 Základním prameným rezervoárem je zde téměř neprobádaný fond Rodinný archiv Šporků (dále jen RA Šporků) ve Státním oblastním archivu (dále jen SOA) Zámorsk, který obsírně přibližuje jeho pořadatel Václav PITUCHA, *Rodinný archiv Šporků*, Sborník prací východočeských archivů 10, 2005, s. 237–273. V našem příspěvku považujeme, stejně jako zmíněný fond, za příslušníka rodu každého historického jedince, v jehož příjmení se vyskytuje jméno „Špork“ (resp. „Sporck“). V přísném slova smyslu tu však máme co do činění s dvěma rody. Již ve druhé šlechtické generaci dochází k rozdělení – František Antonín Špork neměl mužského následovníka, svou druhou dceru Annu Kateřinu pro- vdal roku 1712 za slezského barona Františka Karla Rudolfa Swéertse, a dal tak počátek nové linii Swéerts-Sporck se zjevnou snahou o kontinuitu svého rodu (k zběžné historii Swéertsů viz např. Jo- hannes SINAPIUS, *Des Schlesischen Adels Anderer Theil oder Fortsetzung Schlesischer Curiositäten, Darinnen die Gräflichen, Freyherrlichen und Adelichen Geschlechter ...*, Leipzig – Breslau 1728, s. 465–

Seemanovy diáře poskytují množství dokladů, že hned v první generaci dochází k určitému (programovému?) odříznutí od Františka Antonína. Týká se to v podstatě všech oblastí, od rezidencí (jak zmiňuje jeden z příspěvků v tomto svazku) až třeba po ne-střežení Šporkova odkazu v podobě Řádu sv. Huberta.¹⁸ Životopisy Šporkovy dcery Anny Kateřiny a jejího manžela věnují Františku Antonínovi pouze nezbytné místo v rodových vývodech na začátku, dále se již objevuje jen sporadicky. V knize o Anně Kateřině je zdůrazněna především dobročinnost hraběte kombinovaná s jeho zbožností (založení špitálů, kláštera, vydání křesťanských knih a otevření sýpek v dnu úmrtí na přání hraběte – tedy nic, co by dnes, vyjma mýtu Františka Antonína Šporka jako dobrotivě vrchnosti, dbající o výživu lidu, bylo součástí všeobecné představy o této osobnosti), ve výchově děvčete je podtržena role matky.¹⁹ V případě dalších pokolení nás čeká ještě podrobnější bádání. Víme však, že předposlední mužský člen rodové linie slavného hraběte Gustav Adolf († 1933) z Kuksu si v dobách svého ekonomického úpadku přivydělával prodejem některých památek po svém předkovi²⁰ (ovšem na druhou stranu si všichni tehdejší šporkovští badatelé pochvalují jeho vstřícnost). Není známo, že by nějak zvlášť dbal o kukské umělecké dědictví: První restaurování slavných Ctností a Neřestí iniciuje správa kukské hospitální nadace,²¹ v Braunově Betlémě se angažuje královédvorský Klub českých turistů.²² Asi nejlépe je jistý odstup potomků vůči Františku Antonínovi vidět v případě kukské rodové hrobky z roku 1710, která byla zřejmě zamýšlena jako místo posledního odpočinku *všech* Šporků – roku 1712 sem byly z Lysé nad Labem přesunuty ostatky Šporkova otce

466). Jméno Sporck náleželo nadále pouze potomkům bratra slavného hraběte. Dle přijatého úzu ho přepisujeme česky.

- 18 Seeman připomíná pro celé období po Šporkově smrti – krom obligátních zádušních mší – pouze jednu podstatnou připomínku později slavného pána (6. 6. 1741 věnují Šporkovi potomci spřátelenému úředníkovi Christenovi zlatou hubertskou medaili a stříbrnou medaili s portrétem hraběte).
- 19 Gregorius Maria ZINCK, *Offenbahr- und Geheimer Spiegel Einer wahrhafft Christlichen Ehe-Frau Das ist: Kurtz verfaßte Lebens-Beschreibung, und Gedächtnuß, Der in GOTT ruhenden Hoch- und Wohl-Gebohrnen Frauen ANNAE CATHARINAE Gräfin von Sweerts und Sporck ...*, Prag 1757, s. 4–6, 9 (kniha má ovšem 340 stran). Ještě více odbyl autor Františka Antonína Šporka v 580 stránkovém životopise jeho zetě – TÝŽ, *Ein Wahrhafft-Weesentlich und Vollkommener Büsser, Auf dem dreyfachen Buß- und Tugend-Weeg. Der auf dem Weeg der Reinigung hertzhaft angefangen, Auf dem Weeg der Erleuchtung ritterlich fortgeschritten, Auf dem Weeg der Vereinigung siegreich vollendet hat, Erwiesen in der Christlich bußfertigen Lebens-Art Des in GOTT Ruhenden Hoch- und Wohl-Gebohrnen HERRN HERRN FRANCISCI CAROLI RUDOLPHI Des Heil. Röm. Reichs-Grafen von Sweerts und Sporck ...*, Prag 1757, s. 12–13. Je to zajímavé mj. z toho důvodu, že Špork zajistil svému zeti, druhdy drobnému baronovi, hraběcí titul a přijetí mezi českou šlechtu.
- 20 SOA Zámorsk, RA Šporků, inv. č. 352, kart. 21. Jednání probíhalo i o odkup Seemanových diářů. Tak se např. ve sbírkách Zemědělského muzea na zámku Ohrada ocitl malovaný plán nadačního panství Choustníkovo Hradiště z roku 1754, takto významný doklad hospodářské práce s krajinou a doposud málo využívaný historický pramen poznání Kuksu a okolí.
- 21 V roce 1883: Státní okresní archiv (dále jen SOKA) Trutnov, Halík Tomáš, inv. č. 129, kart. 4.
- 22 Po roce 1899: Jiří KAŠE – Petr KOTLÍK, *Braunův Betlém. Drama krajiny a umění v proměnách času*, Praha – Litomyšl 1999, s. 130 n.

a šlechtického zakladatele rodu Jana, o pár let později rakev synovce Jana Antonína († 1714), který byl původně pochován na svém hoříněveském panství. Odhlédneme-li však od posledních několika posledních členů rodu, kteří zde byli pochováni, protože zemřeli v Kuksu, nebo pro svou chudobu neměli peníz na hrob ve své obci, jsou v hrobce pouze ti, které sem uložil za svého života sám František Antonín.²³

Průzkumem rodu vstoupíme na pole, které je v případě Šporků ještě neznámé. Zatím se zdá, že narazíme na historický příběh nikoliv nepodobný dráze ohňostrojové rachejtle, vystřelené v podobě bezvýznamného sedláka²⁴ z Vestfálska, stoupající nad evropskými bojišti s každým vojenským úspěchem a nobilitačním stupněm jeho synka, generála Jana,²⁵ rozlétající se na českém barokním nebi na sta světélků v podobě pomníků ducha Františka Antonína, a poté již nezadržitelně klesající cestami stále nicotnější úřednické a vojenské kariéry dalších pokolení 18. a 19. století v různých částech habsburského soustátí. Na zem dopadla před polovinou 20. století nic než dutá schránka, do níž se vedle chudoby vešlo i nějaké to členství v NSDAP a ruská služba v SS-Waffen.²⁶

Protože o první části oné trajektorie již víme mnohé, pokusme se načrtnout rodovou anamnézu za jejím vrcholným bodem, po smrti nejslavnějšího Šporka. Čeká na nás typická úřednická šlechta 18. a počátku 19. století, plná komoříků, krajských hejtmanů, apelačních radů či sudích.²⁷ Ze zajímavějších kariér můžeme upozornit na josefínský ideál-

23 Např. Šporkova dcera s manželem jsou pochováni v klášteře servitů v Konojedech, který roku 1746 zprovoznili, jejich další mužští potomci třeba na hřbitovech ve Vídni či Praze, kde je smrt zastihla většinou coby státní úředníky. Příslušníky druhé rodové větve nalezneme rovněž porůznu: Kupř. Šporkova bratra v Badenu u Vídne, jeho potomky nejčastěji v hrobce na horním hřbitově u sv. Jiří v Krnsku, které v letech 1798–1873 vlastnili.

24 Nejstarší známý předek rodu Franz Nolte († 1626) je doložen ve vestfálském Westerloh u Delbrückenu roku 1597. Byl zván Sporck podle tamního dvora Sporckhof, který vyženil jako věno dcery jeho původního majitele Jobsta Sporcka – *Adelslexikon. Genealogisches Handbuch des Adels, XIII (Band 128 der Gesamtreihe)*, Limburg (Lahn) 2002, s. 484 n. Tato skutečnost je v našem prostředí opomíjená, historie rodu se obvykle počítá teprve od prvního aristokratického příslušníka rodu, generála Jana († 1679). Ovšem např. H. BENEDIKT, *Franz Anton Graf von Sporck*, s. 9–10 a 339–340 zmiňuje také generálova bratra Philippa (dalšího majitele Sporckhofu) a jeho potomky, kterým prý generál zařídil majetky v Čechách.

25 Dosavadní (německé-české) bádání stran tohoto vojevůdce shrnuje Radmila PAVLÍČKOVÁ, *Nesmrtelná sláva vojevůdce. Pohřební kázání nad generálem Janem Šporkem, rodová komemorace a historiografie*, *Historie a vojenství* 1, 2009, s. 31–43 – jak název prozrazuje, studie navíc výtěžuje typ pramene, který by neměl být v rodovém bádání přehlédnut.

26 Případ posledních kukských příslušnic rodu a jejich rodin. V tomto stručném přehledu rodové dráhy pomíjíme z prostorových důvodů ženy, které se ovšem již pozvolna stávají předmětem zájmu – např. Veronika ČAPSKÁ, *A Publishing Project of Her-Own Anna Katharina Sweerts-Sporck as a Patroness of the Servite Order and a Promoter of Devotional Literature*, in: Cornova. *Revue České společnosti pro výzkum 18. století a Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze* 1, 2011, s. 67–80.

27 Výjimku představuje pouze Šporkův synovec Jan Rudolf († 1759), světicí biskup pražský, který byl mj. českým postulátorem u římské kurie ve věci svatořečení Jana Nepomuckého (Vít VLNAS, *Jan Nepomucký. Česká legenda*, Praha 1993, s. 98–128). Je jediným mužem rodu, který nastoupil duchovní dráhu. Zsvěcení Kristu pak již bylo v rodině výhradně ženské; málo probádaný fond SPORCK Jan

ního Jana Václava († 1804), naposledy nejvyššího hofmistra království, který se u příležitosti svého 50letého pracovního jubilea dočkal takřka státních oslav,²⁸ nebo Josefa († 1855), který se stal roku 1816 nakrátko rakouským komisařem ve svobodném městě Krakov a z tohoto titulu později zajímal (iritoval?) polskou historiografii.²⁹ V 19. století přestávají Šporkové obsazovat úřady (proč?) a nastupují vojenskou kariéru. Přinejmenším dle dosažených hodností můžeme hovořit o sestupné tendenci: Šporkův praprasynovec Jan Rudolf († 1806) byl ještě podmaršálkem a dokonce majitelem vlastního pluku, další pokolení již v podstatě nepřekročila hodnost majora. Poslední členové rodu byli už pouze tím, čemu se svého času říkalo „soukromníci“.

V rámci tohoto pozvolného, ale trvalého pádu bude jistě zajímavé sledovat proměnu jednotlivých znaků „šlechtictví“. ³⁰ Namátkou: Ruku v ruce se společenským úpadkem probíhal i úpadek majetkový spojený s postupným zánikem vrchnostenské funkce. Rozsahem průměrné pozemkové vlastnictví vzniklo jako výsledek pobělohorských konfiskací³¹ spojených s následným rozprodejem. Po smrti otce–zakladatele se již državy v podstatě jen zmenšují. U Františka Antonína – který své dědictví rozvine množstvím známých sochařských a architektonických realizací, jejichž esenci představuje důležitý prvek barokní rezidenční sítě, letní sídlo v podobě lázní v Kuksu,³² – a jeho potomků je tento sestup pomalejší. Sňatkem Šporkovy dcery se dědictví dokonce na čas rozšiřuje o swéertsovská panství, děti zděděnou rezidenční síť po smrti hraběte uzpůsobí svým hospodářským potřebám a poté rod patrně vlivem výše zmíněné úřednické kariéry mimo Čechy na cílevědomou činnost na tomto poli rezignuje. Rozsah statků, které po smrti ge-

Rudolf, obsahující např. kopíáře mnohojazyčné korespondence biskupa, je v Archivu Národního muzea.

- 28 Václav PITUCHA, *Oslavy jubilea Václava Šporka u příležitosti padesáti let jeho vstupu do státních služeb. Edice archivních pramenů z fondu Rodinný archiv Šporků*, Sborník prací východočeských archivů 10, 2005, s. 303–309.
- 29 Na jméno mu např. nemohl přijít 1. předseda krakovského vládního senátu Wodzicki – Stanisław WODZICKI, *Pamiętniki hr. Stanisława Wodzickiego*, Kraków 1888, s. 53; Walter LEITSCH – Maria WAWRYKOWSKA, *Austria – Polska: Z dziejów sąsiedztwa*, Warszawa 1989, s. 103 hovoří o jeho sporech s Metternichem. Na přelomu 18. a 19. století nalézáme v rakouském záboru Polska více členů rodu (dokonce rektora tehdy již značně upadlé univerzity ve Lvově: Ludwik FINKEL – Stanisław STARZYŃSKI, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, Lwów 1894, s. 438). Z tohoto hlediska muselo být získání Haliče a Malopolska v letech 1772 až 1795 do rakouských rukou pro méně významné úřednické rody typu Šporků, kteří začali obsazovat tamní úřady již okolo roku 1775, úplným požehnáním. Zdejšímu působení podřizovali např. i sňatkovou politiku rodu – zmiňovaný Jan Václav coby prezident haličského tribunálu vydal své dcery za místní šlechtice.
- 30 Jak je pro starší období našeho zájmu vymezuje např. Václav BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010, s. 223–298.
- 31 První „rodové“ panství získal generál Jan roku 1647 místo císařem slíbené částky 30 000 zl. P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 22.
- 32 Srov. např. Petr VOREL, *Sídelní síť Františka Antonína Šporka ve světle vývoje raně novověkých šlechtických rezidencí v Čechách 16. – 18. století*, in: Scientific Papers of the University of Pardubice, Series C, Faculty of Humanities 7, 2001, s. 7–16.

nerála Jana případly šporkovské linii, se – také kvůli složitým dědickým poměrům – snižoval rychleji, nedlouho po polovině 19. století přestali být příslušníci této větve pozemkovou aristokracií (jistě se všim, co k tomu náleželo, jako změnou životního stylu) úplně.³³

S postupnými ztrátami panství se snižovala samozřejmě personální a ekonomicko-správní náročnost jejich obsluhy. Pokud jde o tuto oblast, strukturu dvora a úřednictvo (ale i služebnictvo či hospodářství s poplužními dvory či pivovary atd.), existuje díky Seemanovým diářům množství zpráv stran Františka Antonína Šporka a jeho dědiců.³⁴ Ve vrchnostenské otázce máme kusé zprávy o problematickém chování Šporkova bratra a selském povstání roku 1775 na panství jeho vnuka Jana Karla († 1790),³⁵ na panství Lysá nad Labem povstaly dokonce ženy.³⁶ Možná, že bude zajímavé sledovat i vztah šporkovské vrchnosti k židovským obyvatelům: Šporkův zeť je na svých panstvích (prý) nestrpěl,³⁷ prasynovci vzdávají místní Židé hold za povolení výstavby synagogy v Heřmanově Městci.³⁸

Nutně se pauperizovala rodová sídla (od rozsáhlé sítě s okázalým zámekem na panství a palácem v zemské metropoli k nájemnímu domu na Velkopřevorském náměstí v Praze³⁹) a jejich reprezentativní výbava, jakou představovaly třeba knihovny,⁴⁰ obrazárny či zbrojnice.⁴¹ Jako nejuplněnější pramen se v této oblasti prozatím jeví rodová galerie. Její val-

33 (Nejen) v tomto ohledu představuje neocenitelný materiál soubor zachovaných závětí, dokumentů stran dědických řízení, svatebních smluv apod. v SOA Zámorsk, RA Šporků.

34 Srov. Václav NOVÁK, *Frant. Antonín hrabě Špork jako hospodář a vrchnost panství Choustníkova Hradiště*, Časopis pro dějiny venkova 25, 1938, s. 16–37, 77–89, 157–163, 202–210. A z četby Seemanových zápisků jasně plyne, že postavení poddaných na Šporkových panstvích se nijak zvlášť nelišilo od celkové bídy v českých zemích.

35 Viz P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 98 a August SEDLÁČEK, *Hrady, zámky a tvrze království Českého, II*, Praha 1883, s. 239.

36 Viz Seemanovy zápisky k roku 1747, "vzpoury" si všimá již František OTRUBA, *Vzpouře žen v Lysé nad L. r. 1747*, Český lid 12, 1903, s. 271–272.

37 Josef EMLER, *Vypovězení židů z Prahy*, Časopis Musea Království českého 1, 1866, s. 172.

38 SOA Zámorsk, RA Šporků, inv. č. 478, fasc. 4.

39 *Adressář královského hlavního města Prahy a sousedních obcí, II*, Praha 1891, s. 625.

40 Význam knihovny Františka Antonína Šporka je dostatečně známý. Nejdůstojnějším nástupcem mu byl – jako v mnoha dalších věcech – vnuk Jan Kristián († 1802), majitel rozsáhlé knihovny (s ex libris *Schlosz Lissa*), která je nyní po částech např. v Kuksu či v Moravské zemské knihovně, odd. Uzávěřených historických sbírek, sign. L. Za svého donátora ho pokládají např. Jaroslav Schaller či Gelasius Dobner (k mládí Jana Kristiána viz příspěvek Veroniky Čapské v tomto svazku). K literatuře (a literátovi) měla blízko i poslední žena rodu Kateřina (např. Jiří ŽÁČEK, *Miles christianus? Orientační studie k dílu Jakuba Demla z let 1931–1938*, Proglas 9, 1990, s. 93–99).

41 V případě rodu, na jehož počátku stál významný vojevůdce, může jít o dosti zajímavou oblast (z dochovaných inventářů viz např. SOA Zámorsk, RA Šporků, inv. č. 435, kn. 10). Ale kupř. František Antonín nikde žádnou zbrojnicí nijak zvlášť neexponuje, přestože jí bezpochyby měl (ostatně nezachoval se ani jeden jeho portrét "ve vojenském", samozřejmě na rozdíl od otce, ale i bratra či zetě). Jeho puškaři se ukázali být i schopnými zlepšovatelé (Vladimír DOLÍNEK, *Několik poznámek o zbraních na výstavě o barokních Čechách*, Historie a vojenství 1, 2002, s. 236–240).

ná část je uložena ve sbírkách NKP Hospital Kuks. Brandlův portrét Františka Antonína Šporka je (stejně jako dětské portréty dvou Šporkoven, provdaných za tamní Gallase) na Státním zámku Frýdlant, lovecký portrét stejného hraběte od Josefa Ignáce Kapouna ve vlastnictví Kinských na Kosti, ve Voršilském klášteře v Kutné Hoře visí Molitorův portrét šlechtice, který bývá pokládán za Šporkova synovce Jana Josefa atd. K dalším malířům, kteří se na vzniku této galerie podíleli, patří vedle jmenovaných např. francouzský dvorní malíř Nicolas de Largillière,⁴² slezský Jiří Vilém Neunhertz nebo známý český portrétista první třetiny 19. století Antonín Machek. Z možných otázek: Souvisí exponování rodového erbu *pouze* na portrétech prvních a posledních členů rodu s tím, že nejprve je třeba šlechtictví zdůraznit jako fakt s významem pro budoucnost, pro všechny potomky, kdežto na samém konci, za stavu totálního úpadku, je nutné připomenout, jak slavný byl původ zobrazovaných?

S pádem rodu mizí také tradiční zájmy aristokracie (jako lov). Klesá úroveň získávaného vzdělání, v polovině 18. století se studuje např. na právech v nizozemském Leidenu, zatímco poslední žena rodu je vyslána pouze na klavírní školu při dívčím penzionátu v Drážďanech, kterou stěží absolvuje. Neustal tak sice zájem o umění – kupodivu šlo zejména o umění živé: Např. již zmiňovaný Šporkův prasynovec Jan Václav si do svého kariérního životopisu mohl uvést místo *hofmusikgrafa* u vídeňského dvora, kde se snažil neúspěšně již roku 1768 uvést jednu z prvních Mozartových oper *Falešná prostáčka*⁴³ –, ztratil se však slavný šporkovský mecenát. Např. v oblasti divadla představuje jeho hranici počátek 19. století, kdy je krátce v bývalém pražském klášteře irských františkánů U hybernů, který roku 1793 zakoupil Šporkův vnuk Jan Kristián, provozováno po uzavření známé Boudy „Cís. král. priv. Vlastenské divadlo v hraběcím Sweertským domě blíž Kapucínů“.⁴⁴ Z podporovatelů múz se však hrabata později nečekaně mění v jejich média – Jan Václav jako hráč na violoncello pořádal soukromé koncerty, za krále českých valčíků byl svého času považován pravnuke zmíněného Rudolf († 1904), jeho bratr Ferdinand († 1928) psal pod pseudonymem F. Morolf operní libreta, předsedal Spolku Richarda Wagnera v Bayreuthu a psal si třeba s R. Straussem.⁴⁵

42 Jeho portrét Jana Michala († 1714) byl ovšem roku 1992 odcizen z kukských sbírek a nyní je nezvěstný.

43 [CHF], *Spork (Spork), Familie*. Österreichisches Musiklexikon, Kommission für Musikforschung der österreichischen Akademie für Wissenschaften, 2002, in: <http://epub.oeaw.ac.at/musik_S/Spork.xml> [cit. 2008-01-19].

44 "Vlastenské" je tu pochopitelně míněno jako "k vlasti (Čechů a Němců) se vztahující", ředitelem tu byl ostatně Němec; *Dějiny českého divadla* II., Praha 1969, s. 48–49 a 66–68.

45 [CHF], *Spork (Spork), Familie*. Umělce v rodu ovšem nalézáme odjakživa: Např. již zmiňovaný Šporkův synovec Jan Rudolf byl plodným kreslířem (sbírka ve Strahovské knihovně) – Antonín PODLAHA, *Jan Rudolf Spork a jeho kresby*, Památky archeologické 20, 1902–1903, s. 451–464 a 21, 1904–1905, s. 59–70, 98–126.

Za situace postupného zániku stavovského postavení by jistě bylo zajímavé zjistit, jak Šporkové své šlechtictví chápali. O tomto fenoménu máme prozatím pouze doklady z nejstaršího období. Jistě nepřestřelíme tvrzením, že nejslavnější člen rodu nebyl z nízkého původu svého otce dvakrát šťastný (snahou vykročit ze stínu sedláctví svého otce můžeme zřejmě vysvětlit jeho veškerou horečnatou činnost), proto možná jeho první životopis tak zdůrazňuje, že u matky tomu bylo jinak (výrazivo typu „*einen uralten Hause aus Mecklenburg*“ či „*hochadelichen Erziehung*“).⁴⁶ Můžeme se dále ptát, jak se pád projevil v paměti rodu, o níž máme opět informace pouze z nejstarších dob. „Hmotně“ se objevila prvně při přestavbě rodového sídla v Lysé nad Labem roku 1696, kdy nechal František Antonín Špork vyzdobit velký sál v druhém patře malovanou rodovou apoteózou, znázorňující mj. nejslavnější bitvu svého otce s Turkem,⁴⁷ zpracovanou důkladně v pozdějších (výše zmíněných) životopisech. Zdá se však, že dále s ní ani on – není např. zakódována do žádné architektonické realizace Františka Antonína Šporka, pomineme-li klasičtější přítomnost rodového erbu,⁴⁸ – ani jeho swéerts-sporckovští potomkové nepracují. Jinak tomu může být v linii jeho bratra: Zajímavé je v tomto ohledu pojmenování hlavních lázeňských budov v její jediné letní rezidenci, lázních (jako Kuks!) ve Vápeném Podole u Heřmanova Městce, po šporkovských erbovních figurách.⁴⁹ V „nehmotném“ budování rodové paměti pak můžeme využít např. pohřební kázání nad členy rodu, jak se zatím stalo v případě generála Jana.⁵⁰ Bude nás dále zajímat, jak byl upadající rod

46 F. v. d. ROXAS, *Leben*, s. 16. P. PREISS, *František Antonín Špork*, s. 23–24 ovšem připomíná Šporkovo odmítnutí nabídky dovést hraběcí vývod až po časy Karla Velikého, v lepším případě do Říma. (Zdá se však, že na přelomu 17. a 18. století nebyly takové kroky již dávno nutné. Srov. V. BŮŽEK a kol., *Společnost českých zemí*, s. 287 n.)

47 František BAREŠ, *Soupis památek uměleckých a historických v politickém okrese Mladoboleslavském*, Praha 1905, s. 159–165. K společenskému postupu barokního vojáka a jeho reprezentaci s přihlédnutím ke generálu Janovi: Vítězslav PRCHAL, *Vojáci Fortuny. Bitevní triumf a společenská legitimizace v 17. století*, *Dějiny a současnost* 32, 2010, č. 5, s. 34–37.

48 Dlužno dodat, že některé prvky této zakladatelské legendy jsou – a musí – být přítomny v ikonografickém programu generálova epitafu v lyském kostele sv. Jana Křtitele a jeho cínového sarkofágu v kukské rodové hrobce.

49 Viz Rentzova rytina *Wahre Abbildung Des Heil. Wenceslajz oder Podoler Gesund-Baades* z roku 1734 v J. ŠERÝCH, *Michael Rentz*, s. 97. V připojené legendě pod čísly 5 a 6 nalézáme dvě panské lázeňské budovy *Zum Türcken-Kopff* a *Zum Schwartzen-Adler*, pod č. 7 pak budovu bez lázně *Zum Weisen-Löwen*.

50 R. PAVLIČKOVÁ, *Nesmrtelná sláva vojevůdce*. U příležitosti skonu Františka Antonína se v tomto ohledu činil žirečský jezuita Adam WELS, *Trauer-volle Liebs-Thränen der bereichten Armuth/ In einer Trauer-Rede über den schmerzlichen Hintritt des in GOTT verschiedenen Vatter der Armen, Ihro Excellenz des Hoch- und Wohlgeborenen Herrn Herrn FRANCISCI ANTONII Des Heil. Röm Reichs Grafen von Sporck...*, Prag 1738. Komemorativní ráz může mít např. i dříve zmíněný Zinckův (posmrtný) životopis Šporkovy dcery Anny Kateřiny. Z novějších komemorací (jejichž funkce atd. se pochopitelně nějakým způsobem proměnila) můžeme pracovat např. se vzpomínkovým tiskem tří kondolečních dopisů (jeden od Jakuba Demla) k smrti Gustava Adolfa († 1933) – viz Jakub DEML, *Památný den v Kuksu*, Tasov 1933, nebo s pohřební řečí nad poslední Šporkovnou Eleonorou († 1944) – Ladislav KOTEK, *Rod hrabat Šporků*, Krnsko 1947, s. 45–48 apod.

nahlížen zvnějšku, zdali případně svému sestupu nějak čelil, jak se vyrovnal třeba se svým postavením v republice⁵¹ atd. Netřeba dodávat, že případné závěry k výše načrtnutým otázkám prozradí i mnohé o minulosti české aristokracie a paradigmatu šlechtictví obecně.

Také proto by byla škoda, aby takový materiál⁵² spočíval ve stínu Františka Antonína, jako se to stalo jeho nejoblíbenějšímu místu – Kuksu, jedné z nejvýznamnějších památek českého baroka, dané výzdobou geniálního Matyáše Bernarda Brauna a dalšími stopami působení „šporkovské“ umělecké družiny. Tak velká koncentrace skvělých jmen (a realizací) však chtě nechtě vedla k tomu, že zájem badatelů a obecné povědomí o Kuksu jsou takřka výhradně zaměřeny na prvních 40 let⁵³ kukské historie za Šporkova života. Stalo se tak navzdory tomu, že základní pramenné fondy stran dějin zdejšího panství Hradiště a kukského hospitalu do roku 1945 byly ve Státním oblastním archivu v Zámrsku zpracovány již v šedesátých letech (a průběžně se rozšiřují)⁵⁴ a po roce 2004 se zpřístupňují také fondy týkající se historie obce Kuks ve Státním okresním archivu v Trutnově. Tato jednostrannost se neblaze projevuje v každém aspektu pojmání zdejší historie, počínaje expoziční prezentací kukského hospitalu coby hraběcího „sídlu“⁵⁵ a křečovitou resuscitací různých efemérních a často domělých barokních atrakcí v obci Kuks konče.⁵⁶

51 Nad rakví hraběnky Eleonory bylo řečeno: „Prožívala život trudný, plný ústrků a příkoří po první válce, kdy národ se odklonil od šlechty, zapomněl na její význam a vše, co dobrého vykonala, ač tato měla celou řadu vynikajících členů a příznivců našeho národa...“ – L. KOTEK, *Rod hrabat Šporků*, s. 45.

52 Který můžeme po libosti doplnit třeba i závěry z oboru antropogenetiky, vzniklými na základě průzkumu ostatků Swéerts-Sporcků v kukské rodové hrobce v letech 1992 až 1999 (podobnou možnost s výjimkou Ditrichštejnů v případě žádného českého šlechtického rodu jako celku zřejmě nemáme) – viz např. Petr VELEMÍNSKÝ – Miluše DOBISÍKOVÁ, *Morphological likeness of the skeletal remains in a Central European family from 17th to 19th century*, *Homo. Internationale Zeitschrift für die vergleichende Forschung am Menschen* 2, 2005, s. 173–196.

53 Jednu z mála průkopnických prací v bádání o minulosti Kuksu představuje J. KAŠE – P. KOTLÍK, *Braunův Betlém*, která v rozsáhlé historické rešerši k restaurátorskému průzkumu Betléma postihla i některé zásadní momenty novější historie, mj. začátky zdejší památkové péče a turistického ruchu na konci 19. století.

54 Fondy Velkostatek Choustnikovo Hradiště, Hospital Kuks, Milosrdní bratři Kuks a Krajská výchovna mládeže Kuks.

55 Z hlediska dějin české památkové péče jako fenoménu výchovy návštěvníků památkových objektů (u jehož počátků nestál nikdo menší než Oldřich J. Blažíček) bude jednou zajímavé postihnout moment a důvod, kdy začal být kukský hospital oficiálně prezentován jako zámek („státní zámek – bývalý hospital“, jak praví propagační brožura památky z roku 1980). Zřejmě na žádném jiném významnějším památkovém objektu v zemi se nesetkáme s větší bezradností, co do jeho náplně či obnovy, a patrně jen díky Braunovým sochám ho nepotkal osud jiných církevních památek (přeměna v kasárna apod.).

56 Činnost zdejších hraběcích adorátorů dosahuje až groteskních rozměrů. V jejím rámci byl v Kuksu např. „obnoven Šporkův vinohrad“ (který tu nikdy neexistoval) či v blízkosti zřízena „Šporkova kdysi nerealizovaná“ sochařská křížová cesta (která naopak existovala, ale nebyla Šporkova) – je příznačné, že námitky místně příslušných památkářů nebo krajinářů z Výzkumného ústavu pro krajinu a okras-

Palčivě chybí dějiny kukského působení milosrdných bratří a nadace, která je z výnosu panství Choustníkovo Hradiště dotovala,⁵⁷ opět třeba v souvislosti s působením potomků kukského pána, k němuž se vázal např. patronát nad zdejšími kostely a školami, protektorát nad spolky, čestná občanství v příslušných obcích, vedení tzv. Pokladny milosrdenství (*Gnadenkasse*), z níž bylo poddaným pomáháno v případech živelných a jiných pohrom, apod.⁵⁸ Zcela neprobádané území může skrývat mnohá překvapení, kupř. to, že postavení administrátora Šporkovy hospitální nadace bylo zřejmě mnohem důležitější, než se zatím zdálo. Zajímavý je v tomto ohledu třeba dopis Františka Ladislava Riegra Karlu III. ze Schwarzenbergu z roku 1865, ve kterém se politik přimlouvá, aby se administrátorem nadace stal Eduard Špork († 1904). O funkci poznamenává mj.: „*Místo je to výnosné* [zdůraznil F. L. R.] *a také politicky a národně důležité.* [...] *Administrátor v Kuksu má totiž velký vliv* [...] *a od něho záleží sestavení okresního výboru královédvorského i jaroměřského. On má důležitý vliv na volby do sněmu i do rady říšské.*“⁵⁹ Podobně může překvapit i průzkum dějin obce Kuks (takto bývalého zázemí dvora Františka Antonína), který přece jako nepřírozeně vzniklý organismus s prostorovými vztahy bližšími zámku než obvyklé obci nemohl být takříkajíc příliš „k životu“.⁶⁰ A ani ona uctívaná barokní doba ještě neřekla poslední slovo – zde se nabízí např. bádání v oboru dějin balneologie,⁶¹ zcela bílého místa v podobě poněkud nevydařené fundace zaniklého kláštera celestýnek na hradě v Choustníkově Hradišti,⁶² nebo bližší pátrání po vztazích Šporka s jezuitským sousedstvem z Žirče, třeba z pohledu Tovaryšstva.

né zahradnictví Průhonice proti oné „cestě“ (např. objemová předimenzovanost některých zastavení či narušení trasy původní křížové cesty) odmítali realizátoři díla jako „v mnohém připomínající ty, kterým ve své době čelil i sám Špork“ (cit. z tiskových zpráv Královéhradeckého kraje /10. 5. a 15. 8. 2005/ a katalogu Lenka JAKLOVÁ (ed.), *Příběh utrpení a naděje člověka: Křížová cesta 21. století ve Stanovicích u Nového lesa na Kuksu*, Hradec Králové 2008).

- 57 Jde o jedinou "živou" instituci, která Františka Antonína Šporka, na rozdíl od divadel, loveckých atrakcí apod., přežila více než o 200 let. První vlaštovkou je zde příspěvek Ladislava Svatoše v tomto svazku, věnovaný počátkům fundace.
- 58 Viz příslušné fondy v SOkA Trutnov, např. Archiv obce Choustníkovo Hradiště či Kuks, nebo např. SOA Zámorsk, RA Šporků, inv. č. 330–331, fasc. 2. Hospitální nadace byla i významným zaměstnavatelem v kraji (s funkcí velkostatku – viz dříve jmenovaný fond v SOA Zámorsk).
- 59 Věra MACHOVÁ, *Komentovaná edice korespondence Františka Ladislava Riegera s Karlem III. ze Schwarzenbergu*, bakalářská práce, HŮ FF Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích 2007, s. 27–30.
- 60 K obci nepatřila např. žádná pole (k čemu v lázních?), proto tu byla již od poloviny 18. století výrazná absence zemědělců apod.
- 61 Kupř. tolik proklamovaný luxus kukských lázní s jedním domem s 8–12 koupelnami ve srovnání s tehdejší regionální lázeňskou špičkou v slezském Warmbrunnu či českých Teplicích (26 domů).
- 62 Šporkova starší dcera vstoupila do řádu Zvěstování P. Marie, zvaného také anunciátky či celestýnky. Po roce 1705 pozval Špork malé společenství sester do Čech a chtěl je usadit v Kuksu. Záhy však pro neshody se sestrami zřídil klášter v Hradišti, který se po roce 1736 přesunul do Prahy. Dějiny přítomnosti řádu u nás jsou neznámé (mnohé může pro "předpražské" období řádu vedle Šporkovy korespondence či Seemanových diářů přinést postupné zpřístupňování fondu Biskupský archiv v SOkA Hradec Králové).

Nabízená témata jistě pootevřou dveře k mnoha dalším a již nepřijemně dlouho petrifikované šporkovské bádání posunou o notný kus dál. Je z čeho brát a známé přijmení je zárukou, že bude novým závěrům věnována patričná pozornost.

Zusammenfassung

Themenvorschläge für die zukünftige Sporck-Forschung

Franz Anton Sporck (1662–1738) stellt eine der bekanntesten Persönlichkeiten des böhmischen Barocks dar, um die bereits ab dem Ende des 18. Jahrhunderts die Legende eines hervorragenden Mäzens, eines Kämpfers gegen Unterdrückung, eines Gründers des böhmischen Freimaurertums oder Vorläufers der Aufklärung gesponnen wurde. Die Geschichtsschreiber des 20. Jahrhunderts befreiten sodann diese unumstritten interessante Persönlichkeit allmählich wieder von ähnlichen Sedimenten und wiesen ihr dank ihrer Kontakte zu den Meistern der Barockkunst den Platz eines der vordersten kulturellen Schrittmacher ihrer Zeit zu. Nun ist wohl endlich auch die Zeit gekommen, F. A. Sporck mittels „nichtkünstlerischer“ Quellen zu betrachten, so z. B. durch Kopiarieen gräflicher Korrespondenz (1696–1738) oder durch Diarien des Hofmeisters Seeman (1726–1747). Diese Forschungen können zu einem Ausgangspunkt für weitere Untersuchungen werden. Vollkommen unbekannt sind in diesem Falle z. B. die Geschicke des Adelsgeschlechts Sporck, das nach dem Tode seines berühmtesten Mitglieds zwar keine grundlegende Rolle in der Geschichte unseres Landes mehr spielte, jedoch vielleicht zu einem Modellbeispiel einer allseitigen Untersuchung des Amtsadels des 18. und 19.

Jahrhunderts werden kann. Von Vorteil zeigt sich hier der bearbeitete Stammesfond im Staatlichen Gebietsarchiv Zámrsk, dessen Eintragungen in Verbindung mit anderen materiellen und immateriellen Quellen auf eine Reihe von Fragen hinsichtlich des Wirkens derer zu Sporck in staatlichen, militärischen oder öffentlichen (Fundation oder Patronat) Funktionen, hinsichtlich der Stammesmemoiren, der Stellung in der Gesellschaft, der Verwaltung des Vermögens, der (Selbst)wahrnehmung des Phänomens Adelsstand u. Ä. Antwort geben können. Ähnlich wie F. A. Sporck seine Verwandtschaft so völlig in den Schatten stellt, gerät auch das grundsätzlichste gräfliche Werk – Kuks (Kukus) – in den Schatten seines Wirkens. Hier macht sich das Fehlen jedweder historischen Informationen für die Zeit nach 1738, als der berühmte Graf starb und somit die Etappe des Wirkens großer Künstler im Dienste des Adelsstammes ein Ende nahm, schmerzlich bemerkbar. Der allgemein bekannte Name *Sporck* (oder *Kukus*) stellen sodann wohl eine Garantie dessen dar, dass eventuelle Ergebnisse zukünftiger Forschungen nicht untergehen und auf geeignete Weise jene Arbeiten ergänzen, die auf dem genannten Feld z. B. von Pavel Preiss oder Emanuel Poche verrichtet wurden.